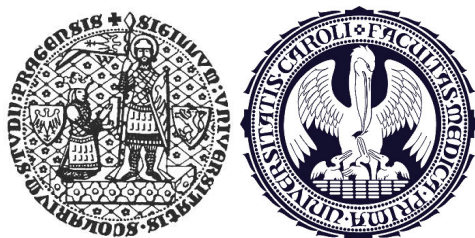

Univerzita Karlova v Praze

1. lékařská fakulta

Centrum adiktologie Psychiatrická klinika

Alkohol jako kriminogenní faktor

Bakalářská práce

Autorka: Kristina Mikulenková

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šejvl

PRAHA

2009

Děkuji především Mgr. Jaroslavu Šejvlovi, za odborné vedení bakalářské práce a za řadu podnětných připomínek.

Dále děkuji paní Boženě Kocourkové za velmi ochotné a rychlé vyřízení mé žádosti, nahlédnout do spisu a taktéž za poskytnutí zázemí pro jeho prostudování.

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny řádně citovala a uvedla.

V Praze dne 21. 9. 2009

.....

Obsah

1	ÚVOD	7
2	ALKOHOL	9
2.1	ÚČINKY ALKOHOLU	9
2.2	NEGATIVNÍ PŮSOBENÍ ALKOHOLU Z HLEDISKA SOCIÁLNÍHO	11
2.3	ALKOHOL JAKO VÝZNAMNÝ KRIMINOGENNÍ FAKTOR	12
2.4	PŘÍČINNÁ SOUVISLOST ALKOHOL – TRESTNÁ ČINNOST	13
3	NÁSILNÁ KRIMINALITA	15
3.1	UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ	16
3.2	KRIMINÁLNÍ AGRESE	17
3.3	TYPOLOGIE AGRESE	18
3.4	PŘÍČINY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ	19
3.5	ALKOHOL A AGRESE	20
4	KAZUISTIKA	22
4.1	ANAMNESTICKÁ DATA	22
4.2	TRESTNÝ ČIN UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ S NÁSLEDKEM SMRTI	25
4.2.1	<i>Zahájení trestního stíhání</i>	26
4.2.2	<i>Výslech obžalovaného</i>	26
4.3	ZNALECKÉ POSUDKY	27
4.3.1	<i>Znalecký posudek z odvětví psychologie</i>	28
4.3.2	<i>Znalecký posudek z odvětví psychiatrie</i>	30
4.4	PRVOINSTANČNÍ ROZSUDEK	32
5	ZÁVĚR A DISKUZE	34
6	POUŽITÁ LITERATURA	38

Abstrakt

Bakalářská práce je napsána teoreticko-kazuistickou formou. Jejím cílem je poukázat na roli alkoholu, jako potencionálního spouštěče/prediktoru agresivního chování a následně násilné trestné činnosti. Teoretická část se věnuje především tématům alkoholu, jeho negativním účinkům a to jak z hlediska psychického tak sociálního. Dále v teoretické části poukazuji na alkohol jako významný kriminogenní faktor a na trestnou činnost páchanou pod jeho vlivem. V následujících kapitolách je pojednáváno obecně o násilné kriminalitě a jejích druzích, se zaměřením na trestný čin ublížení na zdraví s následkem smrti, který je abstrahován ke kazuistické části. Součástí této kapitoly je pojem agrese, její typologie, definice, příčiny a souvislost s alkoholem. Kazuistická část této práce je zaměřena projednávány trestný čin, ublížení na zdraví podle § 222 odst. 3 tr. zákona. Kazuistika se zaměřuje především na popis trestného činu, osobnost pachatele, jeho výslech a na soudně znalecké posudky psychiatra a psychologa, kteří podívají informace o významnosti alkoholu, agrese a násilné trestné činnosti pro své posouzení v trestním řízení.

Klíčová slova

Alkohol, alkohol jako kriminogenní faktor, násilná kriminalita, ublížení na zdraví s následkem smrti, agrese

Abstract

Bachelor thesis is written in theoretical casuistic form. The aim of thesis is to highlight the role of alcohol as a potential trigger of aggressive behavior and violent crime. The theoretical part focuses on topics of alcohol and its negative effects both in terms of psychological and social. In the theoretical part it is also noted the alcohol as an important criminous factor and the crimes committed under its influence. The following chapters are generally addressed on violent crime and its types, focusing on offense injury resulting in death, which is abstracted to casuistic. This chapter includes the concept of aggression, its typologies, definitions, causes and relationship with alcohol. Casuistic part of work consists of one real person respectively it is a description of criminal offense injury resulting in death under section 222 of criminal law. Case reports focusing particularly on offense, the offender personality, his examination and the psychiatrist and psychologist reports and the context of alcohol, aggression and violent crime as important indicators for their assessment in criminal proceedings. Casuistic was written on the basis of direct observation at the trial in Municipal Court in Prague following the court's file study.

Keywords

Alcohol, Alcohol as a criminous factor, violent crime, offense injury resulting in death, aggression

1 Úvod

Alkohol je běžnou součástí kulturního, sociálního a ekonomického života Evropské společnosti již od dávné historie¹. Napříč historií lidstva se setkáváme s alkoholem, zejména jako s kulturní tradicí národů, která je úzce propojena s jejich zvyky a rituály. Alkoholické nápoje se pije nejen s významnými, ale i s běžnými životními událostmi a koloběhem života; narozením, úmrtím, svátky a jinými okamžiky, které jsou příležitostí, kdy se připojí na zdraví, štěstí, dlouhý život či jiné souvislosti lidského života.

V současné době jsou již ve společnosti obecně známy informace o tom, kolik problémů a negativních jevů dokáže nadužívání² alkoholu přivést do našeho života. Od ranní nevolnosti („kocoviny“), přes nutkání průběžného denního popíjení k problémovému užívání až k závislosti na alkoholu – s tím jsou spojeny sociální problémy v rodině a v zaměstnání, neschopnost plnění běžných životních povinností, násilí páchané na nejbližších rodinných příslušnících, sebepoškozování, páchání trestné činnosti a další negativní jevy.

Alkohol rovněž považujeme za významný kriminogenní faktor; tento fakt lze z teoretického hlediska opřít zejména o publikace Štablové³, Nešpora⁴ a Študenta⁵. Popis negativního působení alkoholu, zejména v oblasti uvolňování negativních rysů osobnosti, potencování agresivních tendencí a uvolňování zábran spolu s dalšími negativními vlastnostmi dokládá text teoretické části.

Cílem bakalářské práce je poukázat na vliv alkoholu, jako významného kriminogenního faktoru v konkrétním případě; jedná se o trestný čin ublížení na zdraví s následkem smrti. Teoretická část práce se zabývá především alkoholem, jeho negativními vlivy z hlediska sociálního a jeho účinky. Dále je popsán alkohol jako kriminogenní faktor a trestná činnost páchaná pod jeho vlivem. Vzhledem

---

¹ Na našem území jsou první zmínky o represivních opatřeních proti alkoholu již z roku 997.

² Nadužíváním rozumíme všechny formy nadměrného konzumu alkoholu. Nadužívání (abúzus) může být občasný, periodický, pravidelný nebo systematický. I jednorázový abúzus, zejména ve formě velkých dávek alkoholu, představuje riziko stejně jako abúzus periodický či systematický. V prvním případě může docházet k projevům agresivního chování, k těžké intoxikaci apod., v druhém případě pak k nepříznivým důsledkům na psychickém a duševním zdraví člověka, na degradaci jeho osobnosti (Skála, 1987, s. 17)

³ Štablová, R., et al. (1997). *Drogy, kriminalita a prevence*. Praha: PA ČR

⁴ Dvořák, V. et Nešpor, K. (1998). *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. Praha: Armex

⁵ Študent, V. (1989). *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Karolinum

k tomu, že trestný čin ublížení na zdraví řadíme do kategorie násilné trestné činnosti, zmiňuji se v teoretické části i o této problematice a rovněž se zabývám pojmem agrese, který je pro kazuistickou část stěžejní. Kazuistická část se zabývá konkrétním případem trestného činu ublížení na zdraví s následkem smrti podle § 222 tr. zákona⁶. Pachatelem byla osoba, která spáchala několik trestných činů, stejného (násilného) charakteru, kdy shodným rysem byla vždy přítomnost (ovlivnění) alkoholu. Stěžejní částí kazuistiky jsou soudně znalecké posudky z oboru soudní psychologie a psychiatrie, které dokládají fakt, že pachatel tohoto konkrétního trestného činu je agresivní pod vlivem alkoholu což dokazují již zmiňované recidivy násilného charakteru. Součástí kazuistiky je rovněž sdělní obvinění a prvoinstanční rozsudek.

---

⁶ Zákon č. 140/1961 Sb., (trestní zákon) ve znění pozdějších předpisů, dále jen „tr. zákon“.

2 Alkohol

Alkohol (chemicky etylalkohol, etanol $C_2H_5 - OH$) vzniká chemickým procesem kvašení ze sacharidů – buďto z jednoduchých cukrů, které jsou obsaženy v ovoci (nejčastěji v plodech vinné révy) nebo z polysacharidů z obilných zrn či z brambor. Vyšší koncentrace alkoholu se dosahuje destilací. Alkoholy tvoří celou skupinu látek, z nichž etylalkohol, druhý nejjednodušší, převzal jako nejznámější jméno celé skupiny (Popov, 2003, s. 151).

Alkohol je na našem území nejčastěji užívanou psychoaktivní látkou. Považujeme jej za drogu společenskou (společensky akceptovanou, respektovanou a zejména podporovanou), konzumace alkoholu probíhá napříč všemi sociálními skupinami a bez ohledu na počet konzumentů – v širší i užší skupině, ale i mezi jednotlivci. Pití alkoholických nápojů má velmi dlouhou tradici a společnost je k jeho užívání poměrně tolerantní. Většinou se tento postoj mění pouze při nadměrné konzumaci nebo vzniku závislosti. Alkohol obvykle působí anxiolyticky, uvolňuje psychické napětí, zlepšuje náladu a dodává sebejistotu. Někteří jedinci ovšem na alkohol reagují jinak, např. smutkem a zažívacími potížemi. Určitý vliv má očekávání účinku alkoholu dané zkušeností. V malých dávkách působí alkohol stimulačně, odstraňuje zábrany. Ve větších dávkách má tlumivý účinek (Vágnerová, 1999, s. 290).

Shora popsané skutečnosti i dokládá i další názor podložený praktickými zkušenostmi, které popsal Študent, že alkohol je nejčastější a nejpřístupnější droga, k jejímuž zneužívání přispívá i tradiční společenské zvyklosti a tolerantní přístup veřejnosti (Študent, 1989, s. 88).

2.1 Účinky alkoholu

Při nižších dávkách alkoholu nebo na začátku konzumace působí alkohol stimulačně. Dochází k mnohmluvnosti, zvýšenému sebevědomí, snížení sebekritičnosti a zábran a posléze k agresivitě. Hlavním projevem alkoholu je útlum a to především při rychlé konzumaci nebo při déletrvajícím konzumaci alkoholických nápojů (Popov, 2003, s. 152). Podle stupně porušení psychických, sensorických a motorických funkcí rozeznáváme:

1. Podnapilost (do 0,5‰): projevuje se zhoršenou koordinací jemnějších pohybů, prodloužením reakční doby. Tento stav nemusí být pro okolí patrný, ale je důležité vědět, že i v tomto stavu může dojít ke změně chování v exponované situaci.
2. Lehký stupeň opilsti (0,5–1,5‰): projevuje se již výše uváděnou mnohmluvností, chvástavostí, snížením morálních zábran, potencováním agresivity, uvolněním i ve sféře sexuální.
3. Střední stupeň opilsti (1,5–2,5‰): blábolivá řeč a nesrozumitelná je pro toto stádium typická, dále zpomalení psychomotoriky, silný útlum, vrávorání a pády.
4. Těžký stupeň opilsti (2,5‰ a výše): neschopnost chůze a nesrozumitelná řeč, tupost, ztráta orientace.
5. Dalším možným stupněm je otrava, bezvědomí a poleze smrt při promile vyšším než 3,0‰ (Štablová, 1997, s. 158).

Tab. 1: Vztah mezi hladinou alkoholu v krvi, pocity a chováním (Štablová et al., 2006, s. 88)

Hladina alkoholu v ‰	Pocit	Chování
0,4	uvolnění	vyšší riziko úrazu
0,6	veselost	ovlivněna schopnost rozhodování a úsudku
0,8	teplo, spokojenost	zhoršené sebeovládání, horší postřeh, vyšší riziko úrazu
1,2	mnohmluvnost, podrážděnost	impulsivnost, prudké nevypočitatelné reakce
1,5	otupělost, zmatenost	méně zřetelná řeč, agresivita, sklon k násilí
2,0	tupá opilst	poruchy rovnováhy, dvojité vidění, poruchy paměti
3,0		možné bezvědomí
4,0		bezvědomí, riziko smrtelné otravy

2.2 Negativní působení alkoholu z hlediska sociálního

S ohledem na možnosti náhledu působení alkoholu, považuji za nutné zaměřit se zejména na negativní působení z hlediska sociálního. Za „desatero“ negativního působení považujeme:

1. Snižování rozpoznávacích a ovládacích schopností (tato okolnost má zásadní vliv pro posuzování trestní odpovědnosti konkrétního pachatele; pro případné posouzení snížené přičetnosti resp. nepřičetnosti),
2. potencování negativních rysů osobnosti (z hlediska kriminalistického a kriminologického je tato okolnost významná pro definování agresivity, hostility, nezdrženlivosti, negativismu a žárlivosti jako predátorů násilného chování),
3. vede k nepřiměřené euforii a zvýšenému útlumu kritiky (jako sociálně-patologický jev se projevuje zejména v rušení nočního klidu, porušování veřejného pořádku, u konfliktů v rodině),
4. uvolňuje agresivní tendence (za těchto okolností může být predátorem násilných trestných činů i u osob, které nejsou ve střízlivosti/bez vlivu alkoholu, agresivní),
5. tlumí korektivní mechanismy chování (tzn., že potencuje porušování pravidel slušného chování)
6. odstraňuje společenské zábrany (uvolňuje zábrany k negativním společenským projevům – exhibicionismus, znásilnění, pohlavní zneužívání),
7. tlumí autokritické postoje (dává uživateli pocit schopnosti zvládnout i nezvládnutelné úkoly),
8. nekritické hodnocení situace (nesmyslné sázky, podstupování nepřiměřených rizik),
9. stimuluje megalomaničké tendence (vychloubání, provokování, rvačky i se silnějším soupeřem) a
10. mění postoje k životním hodnotám (život, zdraví a mezilidské vztahy) (Štablová, 1997, s. 162)

Alkohol odstraňuje zábrany a narušuje schopnost sebeovládání i adekvátního reagování na podměty vnějšího prostředí. Proto se pod vlivem alkoholu zvyšuje riziko nehod, úrazů a materiálních škod. Intoxikace alkoholem je příčinou mnoha trestných činů. U predisponovaných lidí dochází k agresivním projevům, často se závažnými důsledky (Vágnerová, 1999, s. 295).

2.3 Alkohol jako významný kriminogenní faktor

Alkohol je zvláště rizikový faktor u psychopatických osobností. Tam, kde je psychopatie za normálních okolností udržována v mezích normy, může po požití alkoholu dojít k odbourání regulačních mechanismů a psychopatické tendence se projeví v plné síle. K tomu může dojít i po požití menšího množství alkoholu; resp. množství alkoholu není zpravidla významné (Štablová et al., 2006, s. 91).

Požívání alkoholu představuje vedle některých typů psychopatií a primitivních nebo mentálně defektních osobností (a často v kombinaci s nimi) jeden z nejzávažnějších kriminogenních faktorů a podílí se na celkové delikvenci ve 34 % a na delikvenci násilné v průměru v 50%; nemusí však být hlavní nebo jedinou příčinou.

K trestným činům pod vlivem alkoholu dochází zvláště často u psychopatických agresivních, nezdrženlivých a asociálních osobností, u nichž má alkohol někdy jen potencující význam. Kriminogenní vliv alkoholu se projevuje jednak změnou psychického stavu při jednorázové intoxikaci a to zejména u predisponovaných psychopatických osobností, jednak negativním vlivem dlouhodobého a nadměrného požívání alkoholu na osobnost.

Vliv alkoholu na trestnou činnost je mnohotvárný, ale vzdor tomu má jakýsi specifický vztah k agresi a tedy k deliktům násilného charakteru (Študent, 1989, s. 89). Spáchané trestné činy se vyznačují surovým jednáním, agresivitou a bezohledností (Študent, 1971, s. 83).

Alkohol tlumí vnímání bolesti. Uvolnění zábran, které alkohol způsobuje, může vést ke vzrušeným emocionálním projevům, agresivitě, která se může projevit až v surových a krutých násilných činech. Člověk je pod vlivem alkoholu více sebevědomý a agresivní. Ve velké míře záleží na sociálním prostředí, ve kterém se člověk nachází. Jinak se bude chovat v prázdném bytě nad láhví alkoholu, jinak na pracovišti při tajné konzumaci alkoholu a jinak v pátek večer v klubu, kde se zprvu bude chvástat před spolustolovníky a nakonec vyvolá rvačku (www.drogovaporadna.cz)

Výzkumný tým ze švédského Karolinska Institut zjistili, že mezi pachateli násilných trestných činů je nadpoloviční podíl těch, kteří během 24 hodin před spácháním trestného činu požili alkohol. Karolinska Institut svou studii provedli na

133 pachatelích násilných trestných činů. Celkem 78 z nich (58%) pilo těsně před činem alkohol. Konzumace alkoholu během posledních 24 hodin pak zvyšovala riziko spáchání násilného trestného činu 13,2 krát. Vedoucí studie Ulrika Hgghard Grann k výsledkům řekla: „*Alkohol povzbuzuje násilí nejvíce ze všech látek, jež jsme kdy zkoumali. To znamená, že léčba jedinců se sklony k násilí by se měla soustředit na snížení jejich užívání alkoholu*“. Institut mimo jiné zkoumal i vliv léků typu benzodiazepinů a jiných antidepresiv v normálních dávkách (ty měly naopak vztah ke sníženému riziku násilí) a dále požívání benzodiazepinů a alkoholu, u kterého nezjistili, že by tato kombinace dále zvyšovala riziko násilí (www.drogy-info.cz).

2.4 Příčinná souvislost alkohol – trestná činnost

Osoby pod vlivem alkoholu a drog se trestné činnosti dopouštějí mnohem častěji, a to zejména trestné činnosti násilného charakteru. Velmi závažná bývá násilná trestná činnost pod vlivem alkoholu a drog s aktivní účastí závislé osoby. Zajímavý je při tom vliv prostředí, v němž k násilné trestné činnosti (zejména pod vlivem alkoholu) nejčastěji dochází. Nešpor s Dvořákem citují dvě zahraniční studie, které svým sdělením dokládají vliv alkoholu na agresivní chování. Podle jedné zahraniční studie je: „*agresivní jednání pod vlivem alkoholu častější v okrajových a znevýhodněných skupinách, v silně přeplněných, zakouřených nebo hlučných prostorách a tehdy, pokud dochází k pití ve skupině nebo ve dvojici*“. Podle další studie jsou: „*násilí a rvačky nejčastěji vyvolávány požitím piva a destilátů v restauracích a v barech, zatímco vraždy a pokusy o vraždu pod vlivem alkoholu se častěji pojí s pitím v soukromí*“ (Nešpor et Dvořák, 1998, s. 6).

Příčinami trestné činnosti pod vlivem návykové látky může být i fakt, že alkohol a jiné návykové látky oslabují sebeovládání a zhoršují zpracování informací v mozku, což může vést k mylnému chápání podnětů z okolí. Kromě zúžení pozornosti zmenšují schopnost předvídat následky jednání.

Alkohol prokazatelně zvyšuje agresivní jednání, a to zvláště v situacích, kdy se osoba pod jeho vlivem cítí ohrožována nebo provokována. Někteří lidé toho dokonce využívají a cíleně požívají alkohol nebo drogy proto, aby si dodali odvalu k trestnému činu (Nešpor et Dvořák, 1998, s. 7).

Trestnou činnost spojenou s alkoholem lze zařadit do čtyř kategorií:

1. Trestné činy, u nichž je konzumace nebo opatřování alkoholu za okolností zákonem uvedených znakem skutkové podstaty, zejména se jedná o:
  - ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 tr. zákona,
  - opilství podle § 201a tr. zákona,
  - nedovolená výroba lihu podle § 194a tr. zákona,
  - podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zákona.
2. Trestné činy páchané v opilosti, kde alkohol má iniciační charakter a působí na odstranění sociálních a morálních zábran. Vysoký počet případů spáchaných pod vlivem alkoholu je zejména u verbálních trestných činů a trestných činů manifestujících agresivní sklony pachatele. Specifický iniciační účinek má konzumace alkoholu na sexuální trestné činy. Vliv alkoholu lze vysledovat dále u trestných činů Hlavy VII. Jedná se zejména o trestný čin vraždy (§ 219 tr. zákona), ublížení na zdraví (§ 221 a § 222 tr. zákona). Zvláštní specifikum má požívání alkoholu u nedbalostních trestných činů, v úvahu zde přicházejí zejména trestné činy obecného ohrožení z nedbalosti podle § 180 tr. zákona, a nedbalostní ublížení na zdraví podle § 223 a § 224 tr. zákona.
3. Rovněž nelze vynechat Hlavu XII. s vojenskými trestnými činy; ty však nejsou předmětem této práce; zároveň nebylo vhodné je rozpracovávat do uvedených kategorií, neboť jsou specifické a v trestním zákoně jsou uvedeny samostatně.
4. Trestné činy jinak související s nadměrnou konzumací alkoholických nápojů. Nadměrná konzumace vede k protispolečenskému zaměření osobnosti, ke ztrátě odpovědnosti, k celkové sociální a kulturní degradaci; např. § 213 tr. zákona (Kuchta et al., 2005, s. 426 - 429).

3 Násilná kriminalita

Pojem násilná trestná činnost je pojmem specifickým. Můžeme rozdělit jeho užívání do právních věd, tj. právo, kriminologie a kriminalistika a užívaným v právních a souvisejících disciplínách, zejména v kriminalistice a kriminologii, a v sociologii a psychologii používáme jako ekvivalent pojmy agrese, agresivní chování či násilí nebo násilné chování.

Násilí můžeme chápat také jako patologický způsob interakce konkrétního jedince (skupiny) s okolím. Řadíme sem všechny aktivity, pomocí nichž si jedinec či skupina (subjekt, aktér) vytváří a reguluje vztahy vůči sociálnímu okolí způsobem, který je vnímán jako agresivní či manipulativní (Spurný, 1996, s. 7).

Pojem v širším slova smyslu

Pojem násilná kriminalita vychází ze způsobu provedení trestného činu. Zahnuje ty trestné činy, jejichž významnou charakteristikou je poškození a/nebo destrukce cílového objektu jednání. K zařazení do této kategorie může postačit záměr poškodit nebo zničit „cíl“ (např. pokus vraždy), v průběhu dosahování jiného cíle (materiálního zisku) může být nositel žádoucí hodnoty poškozen nebo usmrcen (loupež).

Pojem v užším slova smyslu

V užším slova smyslu se s pojmem násilná kriminalita operuje jako s fyzickým poškozením osob. Násilná trestná činnost je pak taková činnost, jejíž významnou charakteristikou je fyzické poškození nebo usmrcení konkrétní osoby, event. přítomnost záměru takový následek způsobit (příprava podle § 7 tr. zákona či pokus podle § 8 tr. zákona).

Teorie násilné trestné činnosti jsou postaveny na dvou základních pilířích/teoriích. Jedná se o:

- a) Instinktivistická teorie, která formuluje příčiny agrese zejména jako vrozené nebo vnitřní činitele.
- b) Environmentalistická teorie, která považuje za hlavní příčinu násilí vliv prostředí, tedy vnější činitele – přístupy vycházející z teorie učení (Kuchta et al., 2005, s. 383).

3.1 Ublížení na zdraví

Ublížení na zdraví podle § 222 tr. zákona je zařazeno do Hlavy VII., mezi trestné činy proti životu a zdraví.

- (1) Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.
- (2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,
  - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi pro výkon jejich povinnosti, nebo
  - b) spáchá-li čin na jiném pro jeho politické přesvědčení, národnost, příslušnost k etnické skupině, rasu, vyznání nebo proto, že je bez vyznání.
- (3) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt (ÚZ, 2008).

Tab. 2: Počet trestných činů Ublížení na zdraví

Počet trestných činů Ublížení na zdraví dle § 222 tr. zákona		
rok	celkem	z toho alkohol
1994	430	183
1995	503	191
1996	527	159
1997	616	144
1998	1938	394
1999	560	113
2000	509	82
2001	534	100
2002	558	119
2003	533	108
2004	562	96
2005	522	97
2006	482	96
2007	424	63

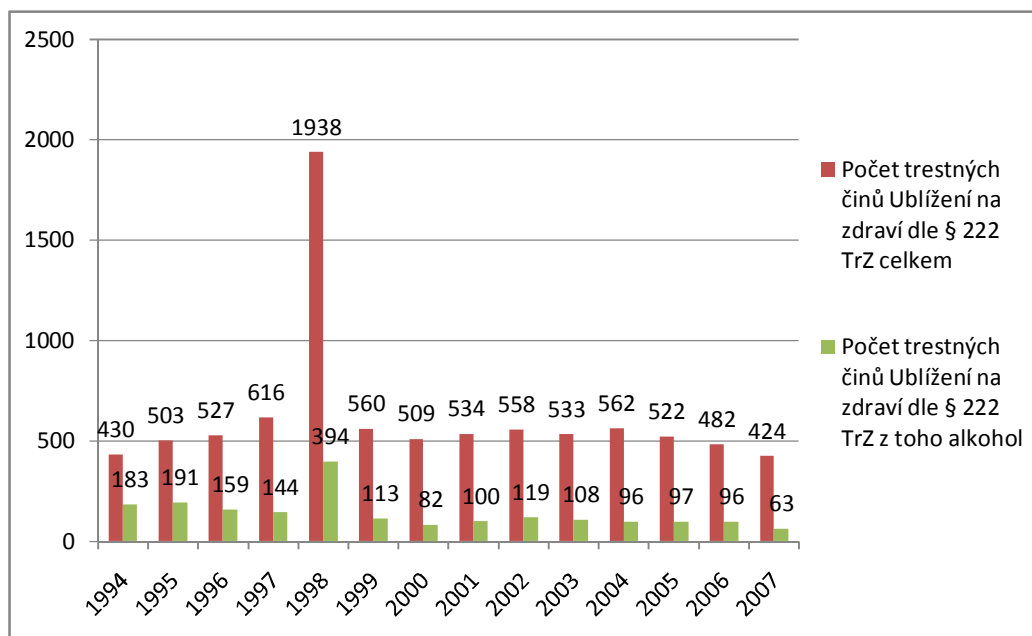
Pozn.: podle údajů soudů

Zdroj: Ročenky MSp, internetové stránky:

<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?i=33&o=23&k=3397&d=47145> [28.7.2009]

Graf 1: Počet trestných činů Ublížení na zdraví v letech 1994 – 2007

3.2 Kriminální agrese

V nejširším slova smyslu je agrese čin nebo činnost, nebo úmyslné odmítnutí činnosti, které vedou k poškození nebo snížení nějaké hodnoty. Agrese v nejužším slova smyslu je fyzické brachiální násilí nebo útok (Vondráček, 1975, s. 167).

Podle Spurného rozumíme agresí destruktivní chování směřující k fyzickému (brachiálnímu), slovnímu nebo symbolickému (gesta) útoku vůči jinému jedinci (předmětu) (Spurný, 1996, s. 17). Cílem agrese je zastrašit druhého, zmocnit se objektu či ho odstranit, jinému zmařit a sobě zajistit společenské výhody.

Kriminální agrese představuje chování subjektu, které ohrožuje nebo porušuje zájmy chráněné trestním právem, při němž subjekt užívá fyzické síly nebo hrozby fyzickou silou, často s cílem poškodit nebo destruovat objekt činnosti (Netík, 1991, s. 28).

V současné sociální psychologii je agrese chápána především jako agrese interpersonální a je kvalifikována jako sociální jev, tj. agrese v podobě ubližování jednoho člověka druhému. Za základní znaky charakterizující agresi jsou považovány: poškození, záměr ublížit a porušení sociálních norem.

Z hlediska poškození může mít agrese podobu fyzického poškození jiné osoby, dále poškození majetku jiné osoby a psychologické zranění jiné osoby. Vzhledem k různorodosti příčin, psychologického pozadí a dalších okolností se při definování agrese uvádějí kromě poškozování další znaky. Největší význam má v této souvislosti záměr. Z hlediska označení konkrétního chování jako agresivního je rozhodující jeho odlišení od náhodných poškození a neopatrnosti, ale také od úmyslného poškození vykonaného s dobrým úmyslem. Poškození jiné osoby náhodou nebo neopatrností agresí není. Za určitých okolností ale ani záměrné ublížení nemusí být agresí. V těchto případech se za rozhodující považuje širší kontext, tvořený nadřazenými úmysly a očekáváním. Příkladem je bolestivý zákrok lékaře.

Určení agrese je také závislé na sociálních normách, resp. situačně relevantních normách, které se vztahují na danou konkrétní situaci. Závislost určení agrese na sociálních normách také vysvětluje, proč se v určitých společnostech považuje určité chování za agresí, zatímco v jiných nikoliv.

Agresivní chování lze tedy vymezit následujícími znaky:

- a) Poškozuje jinou osobu
- b) Je záměrné
- c) Porušuje relevantní normy
- d) Není motivované snahou pomoci dané osobě ani jinými prosociálními úmysly (Miňhová, 2006, s. 123).

Pro účely bakalářské práce budu používat tuto definici uvedenou pod body a) – d), které musí být dány kumulativně.

3.3 Typologie agrese

Psychologie rozlišuje různé typy agrese podle několika kritérií:

a) Afektivní a instrumentální agrese, tyranizování

Afektivní agrese jejím typickým znakem je reaktivní charakter a souvislost s hostilitou a zlostí. Afektivně agresivní jedinec reaguje na určitý podnět, který v něm vyvolává silný negativní emocionální stav a impulzivní reakci v podobě verbálního či fyzického agresivního chování. Důležitým znakem afektivní

reakce je její cílový charakter. Cílem je v tomto případě poškození oběti. Afektivní agrese obvykle není plánovaná.

Instrumentální agrese je především vedlejším produktem dosahování jiných neagresivních cílů, tzn., že člověk poškodí osobu ve snaze dosáhnout svého cíle, který sám o sobě s agresí nesouvisí. Není tedy pro něho odměnou poškození, ale peníze, služby, pozice, apod.

Tyranizování je charakterizováno opakovanými ubližováními v průběhu určitého období, přičemž jeho typickým znakem je nerovnost v síle tyranizátora a jeho oběti.

b) Ofenzivní a defenzivní agrese

Ofenzivní agrese jedinec se snaží způsobit zranění někomu anebo poškodit někoho, kdo se nepokouší a ani se předtím nepokusil daného jedince zranit (poškodit ho).

Defenzivní agrese jedinec se snaží způsobit zranění někomu, kdo se pokouší anebo se již pokusil tohoto jedince zranit.

c) Reaktivní a proaktivní agrese

Reaktivní agrese je odplatou vyvolanou interpretací, podle které jiný subjekt tuto odplatu vyvolal svým hostilním záměrem.

Proaktivní agrese není vyprovokována agresivním, ani ohrožujícím chováním (Miňhová, 2006, s. 124).

3.4 Příčiny agresivního chování

Na vzniku agresivity se podílejí jak vrozené dispozice jedince, tak vlivy okolí, které mohou jejich rozvoj podporovat či tlumit. Kromě toho existuje ještě určitý spouštěč v podobě konkrétní situace, který agresivní chování vyprovokuje.

Psychologové se shodují v tom, že agresivní způsoby chování se formují v procesu socializace osobnosti, a to především nápodobou svého sociálního okolí, popř. identifikací s ním a vlastními zážitky.

Nejdůležitější socializační institucí je rodina, protože působí na dítě v době, kdy je jeho osobnost nejvíce plastická a kdy vzhledem k nemožnosti korekce

považuje dítě chování rodičů za normu. Jestliže tedy je malé dítě svědkem opakované agresivity rodičů, má tendenci toto chování imitovat.

Druhou významnou institucí socializace je škola, která samozřejmě namůže nahradit rodinu, ale je schopna do jisté míry doplnit, popř. kompenzovat nedostatečné či negativní působení rodinného prostředí (Miňhová, 2006, s. 125).

3.5 Alkohol a agrese

Výzkumy většinou potvrzují, že alkohol má vliv na růst agrese. Shoda však není jednoznačná, zejména pokud jde o biologický efekt alkoholu. Evidentní je ztráta zábran v důsledku vlivu alkoholu. Alkohol rovněž aktivuje EEG, vyvolává jeho abnormálně nízké frekvence a někdy epizody snížené kontroly chování (Monroe et Lion, 1978, s. 15-59). Na druhé straně Berry a Brain (1986, s. 19-54) poukazují na nespecifický behaviorální efekt alkoholu. Alkohol totiž rozpouští vnější vrstvy nervových buněk, což může posilovat nebo snižovat účinek transmitterů, jež mají jak inhibiční, tak excitační vliv na chování. Badaway (1986, s. 55-83) zjistil, že alkohol mění hladinu neurotransmitterů souvisejících s agresí.

Čermák ve své publikaci Lidská agrese a její souvislosti uvádí příklady několika studií, které se vztahují na problematiku vlivu alkoholu na agresivní jednání. Korelační studie dokládají, že dvě třetiny vražd jsou spáchány pod vlivem alkoholu, že hádky v rodině a delikvence mladistvých velmi významně souvisejí s požíváním alkoholu nebo že v polovině případů znásilnění ve městech byli buď násilník, nebo oběť pod vlivem alkoholu (Čermák, 1999, s. 26-27).

V Experimentálních studiích se prokazuje, že velikost dávky a čas, který uplyne od požití alkoholu a agresivnímu chování, jsou významnými determinantami. Nízká dávka zpravidla podporuje útok, zatímco dávka vysoká jej potlačuje. Berry a Smoody prokazují, že růst agrese pod vlivem alkoholu je způsobena spíše ztrátou zábran než přímým vlivem na produkci agrese (Berry et Smoody, 1986, s. 84-137).

U lidí bylo zjištěno, že agresivní fantazie v projektivních testech rostou s množstvím požitého alkoholu. Je zřejmé, že vliv alkoholu na agresivní chování jedince není izolován od jeho očekávání, osobnostních faktorů a percepce vlastní odpovědnosti v dané situaci. Někteří badatelé si zřejmě uvědomují, že alkohol působí na agresivní chování zprostředkovaně a nikoliv přímo. Z tohoto důvodu vytvářejí

modely, které lze i přes jejich drobné odlišnosti označit souhrnně jako interakční modely nebo modely narušené kognice (Baron et Richardson, 1994, s. 278-282). Vyjadřují skutečnost, že alkohol narušuje komplexní kognitivní procesy, jež jsou nezbytné pro aktivaci mechanismů tlumící agresi.

Všeobecně se potvrzuje, že alkohol narušuje výkon v komplexních úkolech, které vyžadují centrální zpracování informací, jako jsou například simultánní pozornost vůči různým podnětům, paměť, komplexní řešení problémů. Alkoholem intoxikovaný jedinec nedokáže zacházet s podněty přicházejícími z různých zdrojů a soustřeďuje se pouze na ty, jež jsou v dané chvíli nejvýraznější. Není schopen zahrnout do rozhodovacích procesů celou situaci, která je pro něj matoucí, pokud se v ní vyskytují podněty jak agresi provokující, tak agresi tlumící. Protože agresivní podněty jsou nápadnější, reaguje tento jedinec zpravidla agresi (Čermák, 1999, s. 27).

4 Kazuistika

Kazuistická část bakalářské práce si klade za cíl poukázat na vztah mezi požíváním alkoholu, agresí a následnou trestnou činností násilného charakteru. Souvislost mezi těmito faktory lze demonstrovat na konkrétním případě trestného činu ublížení na zdraví s následkem smrti podle § 222 odst. 1, 3 tr. zákona, který byl projednávám u Městského soudu v Praze, jako soudu prvoinstančního.

Osobní data a ostatní identifikační údaje jsou z důvodu zachování anonymity a ochrany osobních dat změněny. Stěžejní částí pro kazuistickou část je kriminální kariéra a kriminogram, která odpovídá realitě vzhledem k celkovému zaměření práce. Pachatel citovaného trestné činu, pod vlivem alkoholu, velmi surovým způsobem fyzicky napadl jinou osobu, která následkům svého zranění na místě podlehla. Trestný čin se odehrál v nočním podniku, v ranních hodinách. Pachatel i poškozený byli pod vlivem alkoholu.

Součástí kazuistické části této práce jsou i posudky vypracované soudními znalci z oboru psychiatrie, psychologie a dále zajímavé a pro bakalářskou práci podstatné části znaleckých posudků, které vypracovali znalci z oborů biomechaniky a patologie.

4.1 Anamnestická data

Identifikace: Muž, Marek, 29 let, svobodný, bezdětný (dále jen „obžalovaný“).

Vzdělání: Ukončené středoškolské vzdělání s maturitou.

Bydlení: Vyrůstal a bydlí ve velkém městě.

Současné bydlení: V současné době bez pracovního poměru a umístěn ve vazební věznici.

a) Rodinná anamnéza

Obžalovaný pochází z neúplně primární rodiny. Vlastního otce nezná, nikdy ho neviděl a nemá o něj zájem. Biologický otec si matku nevzal a nejevilo o něj zájem. Alimony neplatil, matka to dále neřešila. Od prvního roku svého života vyrůstal s nevlastním otcem, který v jeho 19 letech spáchal sebevraždu. V době otcovy sebevraždy byli již s matkou rozvedeni. Rodiče se rozvedli v jeho šesti letech. Mužská autorita se v jeho výchově uplatnila jen okrajově. Lze předpokládat benevolentní a omlouvající výchovu ze strany osamělé matky. Výchovné prostředí

dle všeho selhávalo, což se projevilo předčasným konzumem alkoholu, tabáku, sexu a zneužíváním návykové látky metamfetaminu.

Má mladší sestru (vyučená, rozvedená, jedno dítě, žije s matkou). Na dětství vzpomíná rád. Byli finančně zajištěni, matka vlastnila firmu, nikdy po finanční stránce nestrádali. V současné době je jeho matka bez přítele, žije s dcerou ve společném bytě. Obžalovaný navštěvoval předškolní zařízení (jesle i mateřskou školu), bez adaptačních potíží.

V současné době se s matkou navštěvuje. Matka (52 let) žije bez partnera, s dcerou. Obžalovaný má se sestrou dobrý vztah. S jejím synem si rozumí, má ho rád.

b) Osobní anamnéza

Zdravotní stav: Porod bez komplikací v termínu. Prodělal běžné dětské nemoci bez komplikací. 2x měl otřes mozku, bez následků. V dětství měl vývojový šelest a poruchu štítné žlázy.

c) Pracovní anamnéza

Zaškolen byl včas, vyšel z 9. třídy základní školy s prospěchovým průměrem 3-4, byl líný se učit, „lajdák“ (jednou zhoršený stupeň z chování). S autoritami vycházel dobře, za školu nechodil, kamarádů měl dost, postavení mezi nimi běžné. Po základní škole nastoupil na střední odborné učiliště, které nedokončil z důvodů užívání pervitinu. Později dálkově studoval obchodní školu, kterou dokončil maturitní zkouškou ve 23 letech.

V současné době je nezaměstnaný. Celkem pracoval po dobu pěti let. Vystřídal různá zaměstnání: ruční myčka osobních automobilů, stavební firma, obchodní zástupce, taxikář nebo barman.

Mezi Markovy zájmy patří počítače a rekreační sporty, především nohejbal. Aktivně se však v minulosti žádnému sportu nevěnoval, v současnosti rovněž ne.

d) Drogová anamnéza

Poprvé byl opilý v deváté třídě, při rozlučce se spolužáky. Nyní pije průměrně šest až dvanáct piv + 2 odlivky tvrdého alkoholu. Maximálně vypije 12 – 15 piv.

Před šestnáctými narozeninami užil poprvé pervitin. Ze začátku jej užíval šňupáním (asi půl roku) a později přešel k intravenózní aplikaci (asi dva měsíce). Množství užívané látky udává do 200 Kč (blíže nespecifikuje). V minulosti silný kuřák. V současné době již pátým rokem nekouří. Hrací automaty, jiný hazard ani ostatní návykové látky neužíval a v současné době neužívá.

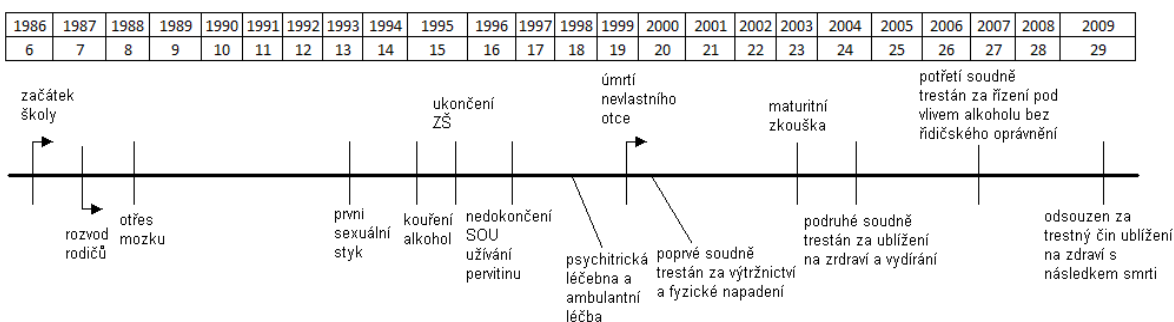
e) Léčba

Marek prodělal léčbu v psychiatrické léčebně a později v ambulantní léčbě, kterou opakoval třikrát. Léčil se pro závislost na metamfetaminu (F15.2). Pro závislost na alkoholu se nikdy neléčil. Ochranná léčba mu nebyla nikdy doporučena a nikdy ji neprodělal. Psychiatricky nebyl do současné doby zkoumán.

f) Kriminální anamnéza

Obžalovaný byl v minulosti několikrát soudně trestán. Poprvé asi ve dvaceti letech. Při páčání trestné činnosti byl vždy pod vlivem alkoholu a trestné činy, kterých se dopustil, byly zásadně násilného charakteru. V současné době je po podmíněčném odsouzení ve zkušební době a souzen pro trestný čin podle § 222 tr. zákona, tedy pro ublížení na zdraví s následkem smrti. Rozsudek do současné doby ještě nenabyl právní moci (podrobněji v dalším textu).

g) Kriminogram

Chronologický přehled trestných činů, kterých se obžalovaný dopustil.

- Trestný čin výtržnictví podle § 202 odst. 1 tr. zákona. Byl odsouzen k podmíněnému trestu 4 měsíců se zkušební dobou 30 měsíců. Bylo prokázáno, že v ranních hodinách se spolupachateli, v podnapilém stavu rozbil reklamní poutač, verbálně a fyzicky napadl správce objektu a další mladíky. Přibraný znalec z oboru psychiatrie hodnotil stav jmenovaného při

činu jako prostou alkoholovou opilost lehkého stupně, která jen mírně snížila jeho ovládací schopnosti při zachovalých schopnostech ovládacích. Závislost na alkoholu nebyla zjištěna.

- Trestné činy ublížení na zdraví podle § 221 odst.1 tr. zákona a vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zákona. Byl uznán vinným, že v ranních hodinách opakovaně hlasitě požadoval po řidiči autobusu, aby zastavil, když řidič nereagoval, vnikl do kabiny a napadl řidiče úderem do oka a po pádu řidiče na zem mu ještě šlápl na rameno. Obžalovaný byl odsouzen i úhrnnému trestu 15 měsíců podmíněně se zkušební dobou třiceti měsíců. Obžalovaný jednal pod vlivem alkoholu.
- Trestný čin podle § 171 odst. 1 písm. c) tr. zákona. Byl odsouzen k podmíněnému trestu na zkušební dobu 2 měsíce. Poté, co obžalovanému byl vzat řidičský průkaz, pro řízení pod vlivem alkoholu, opakovaně se dopustil trestného činu tím, že přes zákaz motorové vozidlo řídil.

Posledním trestným činem, kterého se Marek dopustil, byl trestný čin ublížení na zdraví s následkem smrti podle § 222 odst. 1, 3 tr. zákona. Protože tento čin, kterého se dopustil, je nejzávažnější z trestných činů, které obžalovaný spáchal, chtěla bych poukázat na posudky soudních znalců z oboru psychologie a psychiatrie, že takového činu se dopustil pod vlivem alkoholu a rovněž že alkohol minimálně v tomto případě má vliv na agresivní chování pachatele. Pro celkovou představu a koherenci shledávám vhodným případ stručně popsat a podrobněji se potom věnovat posudkům soudních znalců.

4.2 Trestný čin ublížení na zdraví s následkem smrti

Tato kapitola se věnuje již podrobněji případem, kterého se obžalovaný dopustil. Na podkapitolu sdělení obvinění, jež uvádí důvod Markova obvinění, navazuje kapitola o výsledku obžalovaného. Ten potom přibližuje situaci, která se na místě činu odehrávala. Součástí trestního řízení byly rovněž výsledky znalců z oborů psychologie a psychiatrie. Jejich znalecké posudky, které jsou uvedeny níže, jsou pro tuto práci stěžejními kapitolami. Poslední, závěrečnou podkapitolou je prvoinstanční rozsudek Městského soudu v Praze.

4.2.1 Zahájení trestního stíhání

Policejní orgán zahájil trestní stíhání podle § 160 odst. 1 tr. řádu⁷, a obvinil Marka ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 3 tr. zákona, kterého se měl dopustit tím: „že v ranních hodinách na zahrádce restaurace při rvačce, po předchozí slovní rozepři v úmyslu způsobit těžkou újmu na zdraví úmyslně fyzicky napadl poškozeného tak surovým způsobem, že jej opakovaně bil pěstmi, kopal kolenem a nohou zejména do oblasti hlavy, hlavou mu mlátil o stůl a pak i o zde volně postavený těžký železný stojan, který poté na poškozeného shodil, ještě pak na zemi do poškozeného kopal a následkem tohoto jednání způsobil poškozenému smrt, kterou nebylo možné odvrátit ani včasnou odbornou lékařskou pomocí“.

Znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství potvrdil, že bezprostřední příčinou smrti poškozeného bylo pohmoždění Varolova mostu se zakrvácením mozkových komor a otokem mozku při tříštivé zlomenině spodiny lebni. Tato smrtelná poranění podle posudku vznikla účinkem tupého násilí velké intenzity působící na hlavu a účinkem tupého násilí, působící na hrudník, pravou horní končetinu a nadbříšek.

4.2.2 Výslech obžalovaného

Předseda senátu u hlavního líčení, stejně jako policejní orgán v přípravném řízení, provedl – za přítomnosti obhájce – výslech pachatele.

„Toho dne jsem oslavoval narozeniny kamaráda v jednom nočním podniku. Bylo nás asi patnáct. Byli jsme tam od přibližně 20:00 do 24:00. Potom nás šlo pár do jiného nočního klubu. V předchozím klubu jsem vypil asi šest piv (desetistupňového). Necítil jsem se pod vlivem alkoholu.

V dalším klubu jsem vypil asi čtyři točená piva a tři piva lahvová (dvanáctistupňová o obsahu 0,3 l). Nevím, kolik tam bylo lidí, ale klub byl plný. S kamarády jsme chvíli tancovali. Po nějaké době jsem se šel z klubu provětrat. Když jsem se vrátil viděl jsem, že se u baru baví moje kamarádka se třemi muži, které jsem vůbec neznal. Přišel jsem k ní a něco jí řekl. Už si nepamatuji co přesně. V tom

---

⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

jeden z mužů na mě „Máš problém“? Řekl jsem, že mám problém a dál jsem se bavil s kamarádkou. Ten muž do mě začal strkat a v tu chvíli zakročil jeho kamarád a chtěl nás od sebe odtrhnout. Třetí muž se do toho vložil a křičel na mě, ať jdu ven. Řekl jsem mu na to, že nikam nepůjdu a to se opakovalo asi třikrát. Nakonec jsem ven šel.

Venku bylo asi pět lidí. Ten muž opět opakoval, zda mám problém. Jasně jsem mu řekl, že jsem nešel ven s ním, ale s tím druhým mužem. Udeřil mě do pravého oka a upadl jsem na zem. Vstal jsem a dal jsem mu pěstí. V tom jsme se začali prát. Tloukl jsem ho pěstmi do těla, hlavy. Je možné, že jsem ho i kopal. Pamatuji si, že neupadl. Ztrácel rovnováhu, padal, tahal mě s sebou. Něčeho se při pádu držel a mě následně něco udeřilo do hlavy. Ten muž padl na zem a na něj nějaký předmět. Nejprve ho udeřil a potom spadl.

Sebral jsem se a šel jsem pryč. Nevěděl jsem, že mu teče krev a o úmrtí jsem se dověděl až od své sestry. Moje sestra to věděla od policistů, kteří mě hledali.“

Otázka obhájce: „Požil jste i jiný alkohol než jaký uvádíte?“

Odpověď obžalovaného: „Myslím, že ne, neměl jsem moc peněz.“

Otázka obhájce: „Řekl vám muž i něco jiného?“

Odpověď obžalovaného: „Nejsem si toho vědom.“

„Chtěl bych říct, že jsem nebyl pod vlivem alkoholu, přesto že jsem vypil dvanáct piv. Myslím si, že ten druhý byl pod vlivem alkoholu“.

4.3 Znalecké posudky

Během trestního řízení byly nařízeny celkem 4 soudně znalecké posudky. Prvním z nich byl již zmiňovaný posudek, který zpracovali lékaři soudního lékařství na základě prohlídky a pitvy mrtvoly (podle § 115 odst. 1 tr. řádu). Doplňující posudek byl zpracován soudním znalce z oboru biomechaniky, který se vyjadřoval k energiím a silám, jež byly nutné ke způsobení zranění popsanych v soudně – lékařském posudku. Další dva posudky byly z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a psychologie. V nich se znalci vyjadřovali k osobě a osobnosti obžalovaného. Tyto dva posudky mají pro tuto práci a její zhodnocení zásadní význam.

4.3.1 Znalecký posudek z odvětví psychologie

V psychologickém znaleckém posudku byly zodpovězeny tyto otázky:

1. Jakým typem osoby obviněný je a jaké má dispozice ke svému chování při zátěžových situacích, pod vlivem alkoholu případně návykových látek apod., event. o jaké dispozice se u obviněného jedná, v jaké míře a v jakých situacích?
2. Jaká je celková struktura osobnosti obviněného, zejména jeho mentální produktivita, intelekt, úroveň sugestibility, hierarchie životních hodnot, úroveň a kvalita sociálních vztahů, jaké jsou možnosti resocializace?
3. Jaká je úroveň obecné věrohodnosti obviněného z hlediska správně vnímat, zapamatovat si a reprodukovat prožité události?
4. Jaké motivační prvky či podněty z psychologického hlediska mohly vést obviněného ke spáchání činnosti?

Po prostudování trestního spisu, vlastním psychologickým vyšetřením, jeho vyhodnocením a se spoluznalcem psychiatrem, odpověděl znalec psycholog na položené otázky následovně:

„Posuzovaný je poruchově strukturovanou osobností a má tendence v zátěžových situacích jednat v rámci své emoční nevyváženosti, nezdrženlivosti a dissociality neuváženě, zbrkle, agresivně, a to zvláště jsou-li jeho zábrany deliberovány požitým alkoholem. Intelektové schopnosti vyšetřovaného odpovídají průměrné mentální úrovni, bez známek organicity.

Jedná se o poruchově strukturovanou osobnost s převahou rysů nezdrženlivost, emoční nevyváženosti, dissociality, se sklony k agresivním projevům. Není snáze ovlivnitelnou osobností, vykazuje spíše asertivní sklony. Žije pasivně konzumentským stylem života.

S ohledem na kalendářní věk, kdy je možno považovat povahové rysy již za víceméně fixované, nelze očekávat větší změny ve struktuře jeho osobnosti, ani v jeho projevech. Není pracovně ani partnersky zakotvený. To vše jsou faktory, svědčící v neprospěch dobrých resocializačních možností.

Posuzovaný s ohledem na úroveň a neporušenost svých intelektových složek je schopen správně vnímat, zapamatovat si i následně reprodukovat prožité.

Motivace trestného činu spočívala ve snaze řešit nestálý konflikt mezi ním a poškozeným, to však v intencích jeho poruchové osobnosti, kde se negativních způsobem uplatnily alkoholem deliberované negativní povahové rysy.

Emočně afektivní nevyváženost, nezdrženlivost a dissocialita jsou základní triádou povahových rysů, které jsou nejčastěji zjišťovány u skutků agresivní násilné podstaty.“

Při výslechu v hlavním líčení znalkyně na položené otázky dále uvedla následující fakta, která se bezprostředně týkala obžalovaného.

„Pojem dissocialita znamená laxní vztah k obecně uznávaným sociálním a mravním normám, která se většinou projevuje nějakými poruchami chování, vedoucím k trestním postihům. Konkrétně u obžalovaného se to projevuje opakovaným trestním stíháním. Obecně je v charakteristice asociálních osobností uváděno, že takovéto osoby mají takzvaně pragmatický vztah k pravdě, to znamená, že uvádějí to, co v daném okamžiku pro sebe považují za vhodné.“

Na otázku, čím lze vysvětlit chování obžalováno v době páchaní trestného činu odpověděla znalkyně psychologka následovně: *„To se jedná o motivaci jeho chování. Já se domnívám, že šlo o řešení konfliktní situace, která nastala mezi panem posuzovaným a tou další osobou a poškozeným. V takových konfliktních situacích má pan posuzovaný tendence v intencích své osobnosti se chovat agresivně. Agresivita u pana posuzovaného byla zvýšena požitím alkoholu. Posuzovaný, pokud byl střízlivý, tak snad ani neměl problémy se svou agresivitou. Trestné činy, pro které byl stíhán, a které jsou uvedené ve spise, spáchal pod vlivem alkoholu. Proto znalci z oboru psychiatrie a psychologie vidí souvislost s požíváním alkoholu a následně obdržením a zvýrazněním negativních povahových rysů.“*

Dalším předmětem zájmu trestního senátu byla otázka zaměřená na možnost uložení ochranné léčby. Znalkyně uvedla, že: *„nebyla nařízena, protože posuzovaný není závislý. Nejistili spolu s psychiatrem závislost na alkoholu, to znamená, že posuzovaný je schopen zvážít sám, jaké důsledky mu požívání alkoholu přináší, a je schopen sám omezit požívání alkoholu, případně vyhledat odbornou pomoc. Ale bohužel v tomto smyslu, znalkyně uvádí, že pan posuzovaný není zcela kritický, protože on své požívání alkoholu nevidí jako své negativum.“*

V souvislosti s předchozím textem se nabízí otázka možnosti resocializace obžalovaného. Znalci došli k takovému závěru. *„Vychází se z kalendářního věku posuzovaného, což je dnes 29 let. V tomto věku se považuje struktura osobnosti již za víceméně fixovanou, to znamená, že neočekáváme nějaké výraznější změny v charakteru té osobnosti. To znamená vzhledem k tomu, že jsou přítomny v té osobnosti nějaké negativní povahové rysy plus nadměrné požívání alkoholu, že může mít pan posuzovaný do budoucnosti problémy. Nemá to tak jednoduché, jako člověk, který se pohybuje v rámci normy, u kterého psychopatologie, psychopatologické povahové rysy nejsou. Pan posuzovaný není člověk, který by se dopouštěl majetkové trestné činnosti, ale v tomto případě jde o poruchy chování vyplývající právě z jeho emoční nevyváženosti a na to nastupující nezdrženlivosti a agresivity. To znamená, že se může dostávat do konfliktu zvláště v podnapilém stavu a v konfliktech s ostatními lidmi.“*

Na závěr znalkyně uvedla, že: *„pokud bude posuzovaný chtít, tak je schopen, už vzhledem ke svému dobrému intelektu, popřípadě omezit požívání alkoholu, a tím i omezit možnosti, které ho vedou k těm současným problémům.“*

4.3.2 Znalecký posudek z odvětví psychiatrie

Znalci psychiatrovi byly položeny tyto otázky:

1. Zda obviněný v současné době trpí, či v době, kdy se měl dopustit trestné činnosti, trpěl nějakou duševní poruchou, eventuelně jakou a jak se tato projevuje?
2. Zda obviněný trpí či trpěl závislostí na alkoholu či návykových látkách, eventuelně jakých, jak dlouho, v jaké výši a v jakém vývojové stádiu a jaký vliv měla či má tato závislost na chování obviněného?
3. Zda ovládací a rozpoznávací schopnosti byly u obviněného v době, kdy se měl dopustit trestné činnosti, plně zachovány či sníženy, eventuelně do jaké míry a důsledku čeho?
4. Zda je schopen plnohodnotné účasti na trestní řízení a zda je schopen chápat jeho smysl?
5. Zda je další pobyt obviněného na svobodě nebezpečný zdraví a majetku spoluobčanů?

6. V případě zjištění duševní choroby nebo poruchy, sexuální úchytky, závislosti na návykových látkách či alkoholu u obviněného, zda znalci navrhnou léčbu, případně jakou, v jaké formě a jaké jsou předpoklady jeho úspěšnosti?

Na položené otázky znalec (psychiatr) v plné shodě s příbrným spoluznalcem odpovídá: „*Primární osobnost posuzovaného je strukturovaná poruchově. Je nestálá, nezdrženlivá a emočně nevyvážená s dissociálními rysy a sklonem k agresivním projevům. Rozumové schopnosti posuzovaného jsou z psychiatrického hlediska průměrné. Syndrom závislosti na alkoholu s tělesnou závislostí není zjištěn. Rovněž tak není zjištěno ani zneužívání jiných návykových látek. Požívání alkoholu odpovídá jeho škodlivému užívání s pravidelnou konzumací a občasnými excesy v pití. V době trestného činu byl ve stavu prosté alkoholové opilosti nejvýše středního stupně. Objektivní hladina alkoholu nebyla zjištěna. Alkohol před deliktem požíval obviněný společenskou formou, sám a dobrovolně. Z předchozích zkušeností posuzovaný znal účinky alkoholu na lidské jednání jak obecně, tak ve vztahu ke své osobě. Nedbal při tom varovné zkušenosti se svými rizikovými agresivními projevy pod vlivem alkoholu, které mohl před započatým pitím předpokládat. Trestný čin lze vysvětlit jako afektem zlosti syčené zkratkovitě jednání obdržené alkoholem v konfliktu s poškozeným při uplatnění situačních psychologických vlivů.*“

„*Rozpoznávací schopnosti obviněného v době deliktu byly zachovalé. Jeho ovládací schopnosti ve vztahu k hodnocenému trestnému činu forenzně významně snižovala probíhající alkoholová opilost nejvýše středního stupně. Kdyby zůstal obviněný ve střízlivém stavu, byly by ovládací schopnosti jen mírně, forenzně nevýznamně snížené pro poruchu osobnosti. Obviněný je schopen chápat smysl trestního řízení a je schopen plnohodnotné účasti na tomto řízení. Pobyt obviněného na svobodě není z úzce psychiatrického hlediska nebezpečný zdraví a majetku spoluobčanů, neboť duševní chorobou netrpí. Znalec nedoporučuje uložení žádné ochranné léčby. Je plně v silách obviněného zdržet se požívání alkoholu a vyvarovat se excesů v pití. Motivace v tomto směru však chybí. Protisociálnímu jednání obviněného nelze zabránit lékařskými prostředky.*“

Podle psychiatrického znaleckého posudku byl posuzovaný vyšetřován ve vazební věznici. V jeho projevu, jak znalec uvádí: „*byla patrná verbální obratnost a pohotovost. Byl uvolněný a k věci hovořil s úsměvem, což je v rozporu s charakterem věci a jejími nezvratnými následky.*“

V motivaci ani realizaci deliktu se podle znalce psychiatra neuplatnily žádné patické motivy ani jiné psychopatologické mechanismy, krom projevů prosté alkoholové opilosti nejvýš středního stupně, snižující zábrany posuzovaného k protispolečenské činnosti. Rozpoznávací schopnosti posuzovaného byly zachovány v době deliktu. Jeho ovládací schopnosti ve vztahu k hodnocenému deliktu forenzně významně snižovala probíhající alkoholová opilost nejvýše středního stupně. Kdyby byl posuzovaný ve střízlivém stavu, byly by ovládací schopnosti jen mírně, forenzně nevýznamně snížené pro poruchu osobnosti.

Diagnosticky znalci z odvětví psychologie a psychiatrie po vzájemné shodě uzavírají:

- a) F60.8: nestálá, nezdrženlivá a emočně nevyvážená osobnost s dissociálními rysy a sklonem k agresivním projevům,
- b) F10.1: abúzus alkoholu bez závislosti.
- c) Tempore criminis: F10.0 prostá alkoholová opilost nejvýše středního stupně.

Je obecně známo, že právě v lehkém a středně těžkém stupni alkoholového opojení dochází velmi snadno ke všem možným trestným činům (Mečíř, 1996, s. 29).

4.4 Prvoinstanční rozsudek

Senát Městského soudu v Praze po závěrečné poradě rozhodl takto: „Obžalovaný je vinen, že dne ..... na zahrádce nočního klubu v ..... po předchozí slovní rozepři a vzájemném strkání opakovaně fyzicky napadal poškozeného XX a to tak, že jej opakovaně bil do oblasti hlavy a celého těla a následkem tohoto bití poškozený upadl hlavou na patník kovového sloupu, o který mu obžalovaný bil hlavou, a ještě na zemi do bezbranného poškozeného kopal a následkem tohoto surového jednání poškozenému způsobil tržně zhmožděné rány v oblasti hlavy, přičemž bezprostřední příčnou smrti bylo pohmoždění Varolova mostu se zakrvácením mozkových komor a otok mozku při tříštivé zlomenině spodiny lebni, přičemž smrt poškozeného nebylo možno odvrátit ani včasnou lékařskou pomocí.

Tedy: jinému úmyslně způsobil těžkou újmu na zdraví a způsobil takovým činem uvedeným v odstavci 1 smrt,

čímž spáchal trestný čin ublížení na zdraví podle § 222 odst 1, 3 tr. zákona a odsuzuje se podle § 222 odst. 3 tr. zákona k trestu odnětí svobody v trvání dvanáct a půl roku a podle § 39a odst. 3 tr. zákona se pro výkon trestu zařazuje do věznice s ostrahou.

Obžalovaný po řádném poučení podal odvolání k Vrchnímu soudu v Praze, jakožto soudu odvolacímu.

5 Závěr a diskuze

Ve své práci jsem se zabývala fenoménem alkoholu jakožto kriminogenním faktorem. Věnovala jsem se především souvislostem mezi požíváním alkoholu a následnou trestnou činností násilného charakteru, zejména potom souvislostí s trestným činem ublížení na zdraví.

V rámci kapitol teoretické části jsem se zaměřila na charakteristiku alkoholu a jeho účinky na psychické, senzorické a motorické funkce jedince. V kapitole o negativním působení alkoholu z hlediska sociálního není možné si nepovšimnout, že požívání alkoholu potencuje negativní rysy osobnosti, zejména potom, že odstraňuje zábrany, narušuje sebeovládání i adekvátního reagování na podněty vnějšího prostředí. Pod vlivem alkoholu vyplouvají na povrch mimo jiné právě ty rysy osobnosti, které souvisí s trestnou činností (agresivita, hostilita, nezdrženlivost, provokování aj.).

Stěžejní kapitolou je alkohol jako kriminogenní faktor. Tato část práce dokládá, že lze alkohol považovat za jeden z kriminogenních faktorů. Nemalou váhu bych věnovala taktéž závěru této kapitoly, která stručně popisuje švédskou studii z Karolinska Institut pod vedením Ulriky Hgghard Frann, jenž se zmiňuje o výsledcích svého zkoumání alkoholu a antidepresiv jakožto elementům významných v páchání násilné trestné činnosti. Podstatné výsledky studie zní, že požívání alkoholu v posledních 24 hodinách zvyšuje riziko spáchání násilného trestného činu.

Ve třetí kapitole se zabývám násilnou kriminalitou, jejím pojmem, druhy a závěrem cituji § 222 trestního zákona, který je vzhledem ke kazuistice nejpodstatnější a bezprostředně se jí týká.

Na tuto kapitolu navazuje tabulka č. 2, která vypovídá o počtu trestných činů ublížení na zdraví. Ilustrativně je zde nastíněn vývoj trestných činů od roku 1994 do roku 2007 včetně počtu případů, které mělo na svědomí požívání alkoholu. Součástí téže kapitoly je definování agrese, její typologie a příčiny agresivního chování. Na závěr poslední kapitoly teoretické části popisují souvislosti alkoholu a agrese.

Kazuistická část se sestává z konkrétního případu, který byl projednáván u Městského soudu v Praze, jako u soudu prvoinstančního. V kazuistice se věnuji případu trestného činu ublížení na zdraví s následkem smrti, kdy pachatel tohoto

trestné činu, pod vlivem alkoholu surovým způsobem napadl jinou osobu, která následkem jeho jednání svým zranění podlehla.

První kapitola kazuistiky je věnována anamnestickým údajům (rodinná, osobní, pracovní, drogová a kriminální anamnéza). Součástí kriminální anamnézy je kriminogram, který názorně ilustruje specifický vývoj jedince. Kriminogram vyzdvihuje podstatné okamžiky v jeho životě, které mohly mít vliv na páčání trestné činnosti, případně na motivaci a pohnutky. Jeho sestavení napomáhá pozorovateli uvědomit si souvislost mezi událostmi v životě jedince, které mohly ovlivnit jeho vývoj a následně páčáním trestné činnosti.

Samotná kazuistická část předkládá informace o zahájení trestního stíhání, výslechu obžalovaného, závěr soudně – lékařského posudku, otázky a odpovědi zpracované v psychologicko – psychiatrickém posudku. Závěrem kapitoly o znaleckých posudcích jsou diagnózy, na kterých se znalci shodli.

Na závěr kazuistiky uvádím rozsudek, ve kterém je uvedeno, čím je obžalovaný vinen, co spáchal a k jakému trestu se odsuzuje potažmo, ve kterém typu věznice bude výkon trestu vykonávat. Jedná se však o prvoinstanční rozsudek, a do termínu odevzdání této práce nebylo nařízeno odvolací řízení; není tedy znám pravomocný rozsudek.

Na tomto místě bych se chtěla dále věnovat bakalářské práci, co do naplnění cílů. Poukázat na roli alkoholu, jako významného kriminogenního faktoru tak, jak to bylo hlavním stanoveným cílem. Domnívám se, že kapitoly teoretické části, co do obsahu a rozsahu, odpovídají zvolenému tématu.

Kazuistická část práce byla zpracována na základě přímého pozorování u hlavního líčení u Městského soudu v Praze a následně studiem soudního spisu, jakožto stěžejním materiálem. Kazuistika nabízí řadu souvislostí s teoretickou částí, v každé její kapitole je možné tyto souvislosti spatřit.

Pokud se na případ zaměříme od jeho počátku, byl obžalovaný (Marek) již několikrát soudně trestán. Všechny trestné činy, kterých se dopustil, spáchal pod vlivem alkoholu. V posledně projednávaném trestném činu ublížení na zdraví s následkem smrti, tomu nebylo jinak. Z kapitoly o výslechu obžalovaného lze zcela jistě usoudit, že klub, který obžalovaný se svými přáteli navštívil a ve kterém se čin odehrál, byl značně přeplněn, prostory byly pravděpodobně zakouřeny a hrála v něm

hlasitá hudba. Alkohol obžalovaný popíjel se svými přáteli. Dvořák a Nešpor (1998, s. 6) se zmiňují ve své publikaci právě o těchto souvislostech. Ty potom mají na svědomí častější vznik agresivního jednání.

Požívání alkoholu působilo na obžalovaného z hlediska sociálního bez menších pochybností. Obžalovaný se dopustil trestného činu, porušil tak veřejný pořádek a jedná se o čin násilného charakteru. Dopustil se rvačky se silnějším soupeřem. Co se negativních rysů týče, objevuje se u obžalovaného agresivita, nezdrženlivost a hostilita. Rušení nočního klidu, porušování pravidel slušného chování a podstupování nepřiměřených rizik lze shrnout pod celkový tragický výsledek jeho jednání.

Z obsahu znaleckých posudků, zvláště potom, ze znaleckého posudku psychiatra bych vyzdvihla závěr s diagnosou F10.0, která vypovídá o prosté alkoholové opilosti nejvýše středního stupně. Odkazem na toto tvrzení je tab. č. 1 popisující vztah alkoholu v krvi s pocity a vnímáním. Tabulka se vztahuje ke kapitole o účincích alkoholu. Vzhledem k tomu, že nebyla u obžalovaného určena hladina alkoholu v krvi v době páchaní činu, lze se domnívat, jak tedy zmiňuje znalecký posudek, že byl nejvýše ve středním stupni opilosti, který se pohybuje v rozmezí od 1,5‰ do 2,5‰. Zde bych upozornila na tvrzení „*nejvýše středního stupně*“, pod což je možné zahrnout rovněž skutečnosti, které se týkají lehkého stupně opilosti a které vzhledem k povaze činu nelze opomenout a je třeba s nimi počítat. S odkazem na teoretickou část lze tedy říci, že se u obžalovaného projeví snížení morálních zábran, agresivita a chvástavost. V tab. č. 1 lze nalézt údaje o podrážděnosti, impulzivitě, prudké nevypočitatelnosti a sklony k násilí.

Závěrem lze tedy říci, s odkazem na znalecké posudky, že obžalovaný ve střízlivosti nejvíce známky agresivity a trestných činů se nedopouští. Z tohoto tvrzení si lze utvořit závěr, že pro obžalovaného je alkohol významným kriminogenním faktorem, neboť se všech svých trestných činů dopustil ve stavu pod vlivem alkoholu. Dále znalci uvádějí, že tohoto jednání se lze vyvarovat pouze vůlí obžalovaného, který je schopen své užívání alkoholu kontrolovat. Motivace zde ale chybí. Ochranná léčba ani lékařské prostředky nebyly navrhnuty, jelikož obžalovaný netrpí závislostí na alkoholu.

Obžalovaný netrpí žádnou závislostní poruchou. Přesto se nedokázal poučit z předchozích trestných činů, které spáchal pod vlivem alkoholu a dále ho užíval,

ačkoliv věděl, že pod jeho vlivem je agresivní a dopouští se nezákonných činností, za které byl opakovaně souzen. Poslední trestný čin spáchal rovněž pod vlivem alkoholu a navíc byl po podmíněném odsouzení ve zkušební době. Protože nebyl obžalovaný schopen se ze svých předešlých činů poučit, dále požíval alkohol, čin spáchal velmi surovým způsobem a z místa činu uprchl, byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání dvanáct a půl roku, což je v horní polovině trestní sazby. K tomu je nutné dále podotknout, že se nacházel ve zkušební době a při obou hlavních líčeních neprojevoval žádnou lítost a popíral svou vinu nad úmrtím poškozeného.

6 Použitá literatura

1. Badaway, A. A. B. (1986). Alcohol as a psychopharmacological agent. In: P. F. Brain (Eds.), *Alcohol and Aggression*. Dover, NH: Croom Helm.
2. Baron, R. A., Richardson, D. B. (1994). *Human Aggression*. New York: Plenum Press.
3. Berry, M. S., Brain, P. F. (1986). Neurophysiological and endocrinological consequences of alcohol. In: P. F. Brain (Eds.), *Alcohol and Aggression*. Dover, NH: Croom Helm.
4. Berry, M. S., Smoothy, R. (1986). A critical evaluation of claimed relationships between alcohol intake and aggression in infra-human animals. In: P. F. Brain (Eds.), *Alcohol and Aggression*. Dover, NH: Croom Helm.
5. Burdek, L. (2008). ÚZ. Ostrava-Hrabůvka: Sagit.
6. Čermák, I. (1999). *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta v. o. s.
7. Dvořák, V. et Nešpor, K. (1998). *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. Praha: Armex.
8. EMCDDA. (2006). *Alkohol jako spouštěč kriminálního násilí*. Internetové stránky: http://www.drogy-info.cz/index.php/info/monitor/zahranicni_media/alkohol_spousti_nasilii [28.7.2009]
9. Kuchta, J., Válková, H., et al. (2005). *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck.
10. Mečíř, J. (1996). *Základy soudní psychiatrie pro právníky*. Praha: Karolinum.
11. Ministerstvo spravedlnosti ČR. (2009). Ročenky MSp. Internetové stránky: <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145> [28.7.2009]
12. Miňhová, J. (2006). *Psychopatologie pro právníky*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o.
13. Monroe, R. R., Lion, J. R. (1978). Review of current research. In: R. R. Monroe (Eds.), *Brain dysfunction in aggressive criminals*. Lexington, MA: D. C. Health
14. Netík, K., (1991). *Kriminální agresor*. Bulletin. č. 1, s. 28.
15. Drogová poradna. (2009). Alkohol. Internetové stránky: <http://www.drogovaporadna.cz/rubrika.php?rubrika=45#alkoholismus> [28.7.2009]

16. Popov, P. (2003). Alkohol. In Kalina, K., a kol. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup*. Kapitola 3/1. Praha: NMS/Úřad vlády ČR.
17. Skála, J. (1987). *Závislost na alkoholu a jiných drogách*. Praha: Avicenum.
18. Spurný, J. (1996). *Psychologie násilí – o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany*. Praha: Eurounion s. r. o.
19. Štablová, R., et al. (1997). *Drogy, kriminalita a prevence*. Praha: PA ČR.
20. Štablová, R. et Brejcha, B. (2006). *Návykové látky a současnost*. Praha: PA ČR.
21. Študent, V. (1989). *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Karolinum.
22. Vágnerová, M. (1999). *Psychopatologie pro pomáhající profese – variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál.
23. Vondráček, V. (1975). *Úvahy psychologicko-psychiatrické*. Praha: Avicenum.